

ПРОЛОГ

Карла Лемаршан

Еркюль Пуаро з цікавістю спостерігав за молодою жінкою, запрошеною до його кабінету.

У її листі не було нічого особливого — звичайне бажання зустрітися, без жодного натяку на причину. Стриманий лист ділового характеру. Лише твердість почерку вказувала на те, що його авторка, Карла Лемаршан, іще зовсім молода.

Й ось вона постала перед ним власною персоною — висока і струнка дівчина ледь за двадцять. Дівчина, яка притягує до себе погляди. Гарно одягнена — на ній було красиве, зшите по фігурі пальто з дорогим хутром. Витончена лінія голови й шиї, високе чоло, маленький акуратний ніс, вольове підборіддя. Вона була сповнена життя, і саме це, а не її краса, одразу ж привертало увагу.

До її візиту Еркюль Пуаро почувався старим, а тепер ніби ковтнув чистого повітря, збадьорився й посвіжив.

Встаючи назустріч дівчині, Пуаро завважив, що її темно-сірі очі пильно вивчають його з голови до ніг. Вона була налаштована дуже серйозно.

Присівши на стілець, Карла взяла запропоновану сигарету. Деякий час вона курила мовчки, проте її погляд, усе ще спрямований на чоловіка, лишався уважним і вдумливим.

Пуаро привітно почав:

— Отже, є щось, що вам потрібно з'ясувати, чи не так?

Карла стрепенулася.

— Перепрошую, що ви сказали?

У неї був приємний, з легкою хрипінкою голос.

— Ви намагаєтеся зрозуміти, шарлатан я чи людина, яка вам потрібна. Чи не так?

Вона посміхнулася:

— Що ж, ви вгадали. Бачте, пане Пуаро, ви на вигляд зовсім не такий, яким я вас уявляла.

— Я старий, еге ж? Старший, ніж ви думали?

— І це теж. — Вона завагалася. — Я буду з вами відверта. Розумієте, я хочу... мені потрібен найкращий...

— Можете бути спокійні, — відповів Пуаро, — я і є найкращий!

— І найскромніший, — саркастично зауважила Карла. — Але зараз мені дуже хочеться повірити вам на слово.

Пуаро спокійно відказав:

— Бачте, у моєму ділі важливі не лише м'язи. Мені не обов'язково нахилитися та вимірювати сліди, збирати недопалки чи вивчати прим'яту траву. Мені досить зручно влаштуватися у кріслі й думати. Ось чим я працюю! — І Пуаро злегка постукав себе по голові, що формою трохи нагадувала яйце.

— Знаю, — сказала Карла Лемаршан, — тому я і звернулася до вас. Справа в тому, що я хочу, щоб ви зробили дещо неймовірне.

— Що ж, звучить заманливо, — Еркюль Пуаро бадьоро глянув на співрозмовницю.

Карла Лемаршан глибоко зітхнула й почала:

— Карла — це не справжнє моє ім'я. Мене звать Керолайн, як і мою матір. І прізвище Лемаршан, яке я ношу, відколи себе пам'ятаю, також не моє. Моє справжнє прізвище — Крейл.

Еркюль Пуаро наморщив лоба і пробурмотів:

— Крейл... Ніби щось знайоме...

Вона відповіла:

— Батько був художником — досить відомим. Дехто каже, що він був видатним художником. Думаю, так і є.

Пуаро запитав:

— Еміас Крейл?

— Так. — І після невеличкої паузи вона додала: — А моя мати, Керолайн Крейл, була засуджена за його вбивство.

— Ага! Тепер я пригадую, хоч і досить приблизно. На той час я був у від'їзді, за кордоном. Стільки часу минуло...

— Шістнадцять років, — уточнила дівчина.

На її білому як стіна обличчі палали дві гарячі вуглини очей.

— Ви розумієте... Її судили й винесли вирок... Її не повісили, бо знайшли пом'якшувальні обставини, і засудили до довічного ув'язнення. Після суду вона прожила лише рік. Ось так. Усе ніби завершено, скінчено, поховано...

Пуаро спокійно мовив:

— Ніби?..

Дівчина, що назвала себе Карлою Лемаршан, мовчала, зціпивши руки. Аж ось вона заговорила. Спокійно, з паузами, з якоюсь неймовірною внутрішньою переконаністю:

— Можете лише уявити, через що мені довелося пройти. Коли це сталося, мені було всього п'ять... Надто мала, аби щось зрозуміти. Звісно, я пам'ятаю матір і батька, і пам'ятаю, як мене поспішно вивезли кудись у село. Пригадую поросят, а також повну, симпатичну дружину фермера, і всі були до мене дуже добрі. І я пам'ятаю якісь дивні погляди, якими зустрічали і проводжали мене селяни. Звичайно, я знала, — діти завжди це відчують, — що щось не так, але не могла зрозуміти, що саме...

Потім була подорож пароплавом — дуже захоплива — яка тривала багато днів. На березі мене зустрів дядько Саймон, і ми жили з ним і з тітонькою Луїзою в Канаді, у Монреалі. На мої запитання про маму й тата вони відповідали, що ті незабаром прийдуть. Потім — не пригадую, як це сталося, — але я раптом зрозуміла, що вони померли, хоча ніхто мені про це й не говорив. Із часом я дедалі менше й менше думала про них. І знаєте, почувалася дуже щасливою. Дядько Саймон і тітонька Луїза ставилися до мене лагідно, вони віддали мене до школи, де я незабаром знайшла чимало друзів. Я зовсім забула, що в мене було колись інше ім'я та інше прізвище — не Лемаршан. Тітка Луїза сказала, що це моє тамтешнє ім'я, канадське, і це мені здалося на той час цілком природним. Тож згодом я й забула, що в мене колись було інше ім'я...

Вона зухвало задерла підборіддя й мовила з викликом:

— Гляньте на мене! Будь-хто, зустрівши мене, може сказати: «Її нема чого перейматися!». Я здорова, маю чудове здоров'я, приваблива. Живи собі й насолоджуйся життям. У двадцять я й подумати не могла, що захочу з кимось усім помінятися.

Але з часом я почала ставити запитання. Про матір і батька, ким вони були, чим займалися? Зрештою, як і мало бути, я про все довідалась. Мені

сказали всю правду. Вони були вимушені це зробити хоч би тому, що мені виповнився двадцять один рік — я пішла на свій хліб. А потім прийшов цей лист. Лист, який залишила мати перед смертю.

Вираз її обличчя змінився, погляд згас — очі вже не здавалися двома вуглинами, а перетворилися на темні сумні озерця.

— Так я дізналася правду: матір засудили за вбивство. Це було жахливо.

Вона зробила паузу.

— Маю вам ще дещо розповісти. Я нещодавно заручилася. Дядько з тіткою говорили зачекати з весіллям, поки мені не виповниться двадцять один рік. Коли я дізналася правду, зрозуміла, чому вони так казали.

Пуаро, що досі слухав мовчки, перервав її розповідь:

— А як сприйняв це ваш наречений?

— Джон? Джон запевнив мене, що його це зовсім не турбує й не має аніякісінького значення, принаймні для нього. Зараз є лише ми двоє: Джон і Карла. Минуле лишилося в минулому.

Вона трохи нахилилася вперед.

— Ми досі заручені. Однак це все таки має значення. Для мене. І для Джона також... Ми вже зараз думаємо про майбутнє. — Вона зціпила руки. — Бачите, ми хочемо мати дітей. Це наше

спільне бажання. Але ми не хочемо бачити, як вони зростають, і боятися.

— Але ж, — почав Пуаро, — ви розумієте, що кожен з нас може мати предків, які чинили злочини?

— Ви не розумієте. Звісно, так і є. Але ж люди зазвичай не знають цього напевно. Чого не скажеш про нас. Ми постійно про це думаємо. Інколи я помічаю, як Джон дивиться на мене — цей погляд швидкий, мов блискавка. Припустімо, ми одружимося й коли-небудь посваримося. І я помічу оцей його погляд..

— Як убили вашого батька? — перервав її Еркюль Пуаро.

Карла відповіла чітко і твердо:

— Його отруїли.

— Зрозуміло.

Між ними запанувала тиша.

Нарешті дівчина продовжила спокійним, діловитим голосом:

— Слава богу, ви мене розумієте. Ви розумієте, що це *має* значення! І не намагаєтеся мене втішати.

— Я все чудово розумію, — промовив Пуаро. — Єдине, чого я *не* розумію: навіщо вам потрібен я?

Карла Лемаршан скромно відказала:

— Я хочу вийти заміж за Джона. І я вийду! І хочу мати дітей — не менше ніж двох дівчаток і двох хлопчиків! Ви повинні зробити усе, щоб це стало можливим.

— Тобто ви хочете, аби я поговорив з вашим нареченим? О, ні, не так! Я говорю дурниці! Ви хочете зовсім іншого. Що ж, скажіть, у чому полягає ваш задум?

— Ось що, пане Пуаро. Я хочу, аби ви зрозуміли, чітко зрозуміли одну річ: я наймаю вас для розслідування вбивства.

— Ви хочете сказати, що...

— Так, саме так. Вбивство залишається вбивством, учинене вчора чи шістнадцять років тому.

— Але ж, мила моя мадемуазель...

— Стривайте, пане Пуаро. Ви ще не про все довідалися. Є ще один вкрай важливий момент.

— Так?

— Моя мати цього не робила.

Еркюль Пуаро, почухавши носа, пробурмотів:

— Так, звісно, я розумію, що...

— Справа не тільки в почуттях. Є її лист. Мати залишила його для того, щоб я була цілком певна: вона не вбивала, вона не винна. І я маю в цьому переконатися.

Еркюль Пуаро задумливо поглянув на дівчину, яка пильно дивилася йому в очі. Затим поволі мовив:

— *Tout de même...*¹

¹ І все ж... (фр.). (Тут і далі прим. перекл., якщо не зазначено інше.)

Карла посміхнулася.

— Ні, моя мати була не така! Ви гадаєте, вона збрехала? Що це брехня во спасіння? — Карла нахилилася вперед і серйозно проказала. — Послухайте, пане Пуаро, є речі, які діти просто знають. Я пригадую матір — спогад, звісно, невиразний, але я цілком ясно пам'ятаю, якою людиною вона була. Вона не вміла лукавити. І вона ніколи не обманювала, навіть з добрих міркувань. Коли щось завдавало болю, вона говорила про це відверто. Чи то йшлося про дантиста, чи про скіпку, загнану в палець, чи про щось інше. Правда була частиною її характеру. Я не можу стверджувати, що ставилася до неї з особливою любов'ю, але завжди їй вірила. Вірю й досі. І якщо вона пише, що не вбивала батька, то можна бути цілком певним: вона його не вбивала! Вона не була людиною, яка б урочисто брехала в листі. До того ж напередодні власної смерті.

Поволі, сам того не помічаючи, Еркюль Пуаро схвально кивнув. Карла вела далі:

— Що ж стосується мене, то я з чистим серцем вийду заміж за Джона. Я певна, що все буде гаразд. Але ж він — ні. Для нього цілком природно, що я вважаю матір невинною, однак докази... Ось, пане Пуаро, що треба з'ясувати. Й ось, що ви маєте зробити!

Еркюль Пуаро задумливо мовив:

— Навіть якщо визнати за правду все, що ви сказали, мадемуазель, то не варто забувати, що минуло шістнадцять років!

— Авжеж! Це буде вкрай непросто! — запевнила дівчина. — Окрім вас, на це не здатен ніхто. Очі Пуаро ледь зблиснули.

— Ви мені лестите, мадемуазель?

— Я багато чула про вас. Про ваші справи й те, як ви їх розкрили. Найбільше вас цікавить психологія, правда ж? А це ж те, що не міняється з часом. Наочні докази зникли — недопалки сигарет, сліди ніг і прим'яті травинки... Їх ви вже не зможете дослідити. Але у вас є можливість знову розглянути і проаналізувати всі факти. Можливо, ви зумієте поговорити з тими, хто тоді був у будинку, — усі вони ще живі. І тоді... тоді, як ви щойно говорили, ви зможете всістися в крісло й *подумати*. І так ви дізнаєтесь, що відбулося насправді...

Еркюль Пуаро підвівся й однією рукою пригладив свої вуса.

— Мадемуазель, я зворушений! І зроблю все, щоб виправдати вашу довіру. Я візьмуся за цю справу. Я повернуся в часі до подій шістнадцятирічної давності й розкрию правду.

Карла встала. Її очі блищали. Однак єдине, що вона спромоглася сказати, було:

— Добре.

Пуаро застерезливо підняв вказівний палець.

— Хвилинку. Я сказав тільки, що розкрию правду. Зауважте, я маю намір зберігати неупередженість, тож не братиму до уваги ваших запевнень про невинність матері. Якщо вона виявиться винною, що тоді?

Карла гордо підняла голову й мовила:

— Я її дочка. Я хочу *правди*.

— Отже, *en avant!*¹ — вигукнув Еркюль Пуаро. — Хоча правильніше було б сказати навпаки: *en arrière!*²

¹ Уперед! (фр.).

² Назад! (фр.).

Частина I

РОЗДІЛ 1

Адвокат

— Чи пам'ятаю я справу Керолайн Крейл? — перепитав сер Монтег'ю Депліч. — Аякже, дуже добре пам'ятаю. Надзвичайно вродлива жінка. Щоправда, неврівноважена. Зовсім не вміла тримати себе в руках. — Він скоса глянув на Пуаро. — А чому ви мене про це запитуєте?

— З цікавості.

— Це вкрай безтактно з вашого боку, шановний, — сказав Депліч, раптово оскаливши зуби у своїй знаменитій «вовчій усмішці», яка колись до чортиків лякала свідків. — Адже ви знаєте, що я її бездарно програв. Мені так і не вдалося витягти її.

— Знаю.

— Зрозуміло, — вів далі сер Монтег'ю, — тоді я не мав того досвіду, який маю тепер, хоча, здається, зробив усе понад людські сили. На жаль, справа безнадійна, якщо клієнт не йде на співпрацю. Але мені вдалося добитися заміни смертної кари на довічне

ув'язнення. Не без сумнівів, та все ж присяжні були вимушені на це піти — багато шановних дам і матерів звернулися з клопотанням на її користь. До неї ставилися з великою симпатією.

Він сперся на спинку крісла, простягнувши свої довгі ноги. Вираз обличчя робив його схожим на суддю, що перебуває в роздумах, зважуючи всі «за» і «проти».

— Якби вона застрелила його чи хоча б заколола ножом, я зробив би ставку на незумисне вбивство. Але отрута... З таким не просто працювати. Складна ситуація, дуже складна.

— На чому ґрунтувався захист? — запитав Еркюль Пуаро.

Він чудово знав відповідь із газетних матеріалів, але вирішив розігравати перед сером Монтеґ'ю цілковито необізнану в справі людину,

— Самогубство. Єдине, що можна було просувати. Але ніхто в цю версію не повірив. Адже самогубство було зовсім не в стилі Крейла. Не знаю, чи були ви з ним знайомі. Ні? Так от, це був дуже активний чоловік, запальний. Любитель пива, жінок і всього такого. Пристрасно віддавався тілесним насолодам. Коли йдеться про такого чоловіка, неможливо переконати присяжних, що одного чудового дня він спокійно всівся й вирішив звести рахунки з життям. Не вийде! Із самого початку я зрозумів, що справа

переді мною безнадійна. Я знав, що програв процес ще тієї миті, коли Керолайн з'явилася на лаві підсудних. Вона зовсім не боролася! Так воно завше стається: коли не підготувати свого клієнта до свідчень, присяжні роблять свої висновки.

— Ви *це* мали на увазі, коли стверджували, що справа безнадійна без співпраці з клієнтом? — запитав Пуаро.

— Саме так, друже мій. Ми ж не чарівники. Половина успіху в цьому двобої — це враження, яке справляє підсудний на присяжних. Я знав багато випадків, коли присяжні виносили вироки, зовсім протилежні рішенням судді. «Ну, вчинив так. Що ж тут поробиш?» — вирішує сам собі присяжний засідатель. Або: «*Він* би ніколи на таке не пішов! Зроду не повірю!» А в нашому випадку... Керолайн Крейл навіть не намагалася боротися.

— Чому?

Сер Монтег'ю стенив плечима.

— Гадки не маю. Вона, звісно, дуже любила небіжчика. Вона впала в депресію, коли зрозуміла, що вчинила. І, схоже, так і не оговталась після пережитого шоку.

— Отже, ви вважаєте, що вона винна?

Депліч видавався збентеженим.

— Гм... Я вважаю, що це очевидний факт.

— Вона коли-небудь говорила вам, що винна?

Депліч здивувався ще більше.

— Авжеж ні. У нас є правило. Підсудний за замовчуванням... еее... невинний. Проте, оскільки вас аж так цікавить цей випадок, мені шкода, що ви не зможете поговорити зі старим Мейг'ю. Він надавав мені матеріали у справі Крейла. Старий Мейг'ю міг би вам сказати значно більше, ніж я. Але... він уже відійшов в інші світи. Лишився молодий Джордж Мейг'ю, але він був тоді зовсім дитиною. Та й чимало часу минуло.

— Звісно. Мені пощастило, що ви так багато пам'ятаєте з цього процесу. У вас прекрасна пам'ять.

Депліч, явно вдоволений компліментом, пробурмотів.

— Ну, знаєте, справи завжди запам'ятовуються в загальних рисах. Надто коли йдеться про звинувачення, що вимагає вищої міри покарання... До того ж справа Крейла потрапила у пресу й наробила неабиякого галасу. Ще б пак, усі ці любовні колізії... А ще в процесі фігурувала така дівчина, дуже яскрава. Ох вона була й штучка, скажу я вам.

— Даруйте мою настирливість, — мовив Пуаро, — але я повторю своє запитання знову: не вже у вас не було ніякого сумніву щодо вини Керолайн Крейл?

Депліч стенив плечима.

— Скажу вам відверто, не було що ставити під сумнів. Так, вона вбила його, безперечно.

— Які докази свідчили проти неї?

— Власне, докази були беззаперечні. По-перше, мотив. Останніми роками Крейли жили як кішка з собакою — постійно сварилися. Він увесь час плутався з якимись жінками. Не міг із собою нічого вдіяти. Такий уже характер. А Керолайн усе це якось терпіла. Виправдовувала все його мистецьким темпераментом, а художник із нього був справді першокласний. Цінність його робіт надзвичайно виросла, надзвичайно! Особисто мене його мазанина ніколи не надихала, але загалом картини гарні, це безперечно.

Як я вже казав, інколи між ними буквально пір'я літало. Бо пані Крейл теж не була покірною овечкою. Однак він щоразу повертався до неї. Всі його походеньки забувалися. Та останнього разу все було інакше. Коханка була дівчиною й то дуже молодою. Їй було лише двадцять. Її звали Ельза Грієр. Єдина донька якогось промисловця з Йоркшира. Багата, рішуча, вона знала, чого хоче. А хотіла вона Еміаса Крейла. Спочатку змусила його написати її портрет, хоч він зазвичай не писав салонних портретів на кшталт «Пані Блінкетті Бланк у рожевому сатині і з перлами». Однак час від часу йому траплялося братися й за портрети. Не знаю, чи багатьом жінкам сподобалися б написані ним портрети, —

він не приховував жодного з недоліків! Але зрештою Крейл написав портрет пані Грієр і на завершення благополучно в неї закохався. Він розміняв четвертий десяток і був давно одружений. Крейл прекрасно розумів, що з'явившись у товаристві із зовсім юною Грієр, стане посміховиськом. Він закохався до нестями й був готовий розлучитись із дружиною та взяти шлюб з Ельзою. Звісно, Керолайн Крейл не могла допустити подібного. Вона йому погрожувала. Двоє свідків чули, як вона говорила, що коли він не відмовиться від тієї дівчини — вона його вб'є. І вона не жартувала! За день до того, як усе це сталося, вони пили чай у сусіда, той захоплювався збиранням рослин і виготовленням із них ліків. Серед решти в нього був і болиголов крапчастий, або, як його зазвичай називають, цикута. За столом ішла мова про цикутовий трунок і його смертельні властивості. Наступного дня сусід виявив, що з пляшки зникла добра половина настою. Це викликало в нього занепокоєння. Пляшечку з рештками цикути потім знайшли в кімнаті пані Крейл.

Еркюль Пуаро посовався на стільці.

— Але ж пляшку міг хтось підкинути.

— Ні, в поліції Керолайн зізналася, що це її рук справа. Надто непродумано з її боку, звісно. Але на той час у неї ще не було адвоката, щоб порадитися. Тож коли її спитали, вона зізналася, що взяла її.

— Навіщо?

— Буцімто збиралася накласти на себе руки. Але так і не спромоглася пояснити, яким чином пляшка виявилася порожньою і з відбитками тільки її пальців. Це надзвичайно ускладнило її становище. Вона стверджувала, що Еміас Крейл покінчив життя самогубством. Але якби він випив отруту з пляшечки, яку вона ховала у своїй кімнаті, тоді на ній були б і його відбитки.

— Трунок додали до пива, чи не так?

— Так. Вона взяла пляшку пива з холодильника й віднесла в сад, де Еміас працював. Ще й налила в келих і спостерігала, як він п'є. Потім усі пішли снідати, залишивши його в саду, — часто бувало, що він так і не приходив до столу. Після цього Керолайн і гувернантка знайшли його мертвим. Із її слів, пиво було звичайне, без отрути. Проте ми просували версію, за якою, відчувши докори сумління, Еміас Крейл сам випив отруту. Усе це шито білими нитками, звичайно. Крейл не був людиною, яка могла б так вчинити. Та й відбитки пальців вказували на Керолайн.

— Відбитки її пальців виявили й на пляшці з пивом?

— Не зовсім, знайшли тільки його відбитки... Але вони викликали підозру. Справа в тому, що Керолайн залишилась із Крейлем сама — гувернантка побігла викликати лікаря. І перше, що вона, мабуть,

зробила — це витерла пляшку й келих, а тоді залишила на них його відбитки. Аби потім вдавати, наче навіть у руки їх не брала. Але фокус не пройшов. Старого Рудольфа, який вів розслідування, неабияк розсмішила ця небилиця. Він запросто довів усім у залі суду, що людина *не змогла б* тримати пляшку в руках у такому положенні! Звісно, ми зробили все можливе, аби довести протилежне, мовляв, руки Крейла були зведені смертельними судомами, але, ясна річ, ніхто нам не повірив.

Еркюль Пуаро запитав:

— Цикута була влита в пляшку до того, як пані Крейл віднесла її в сад?

— У пляшці не було ні краплини цикутового настою. Тільки в келиху.

Депліч замовк, вираз його великого красивого обличчя змінився. Раптом він повернув голову й різко запитав:

— Скажіть-но, пане Пуаро, до чого це ви ведете?

Пуаро пояснив:

— *Якщо* пані Крейл невинна, яким же чином цикута потрапила в пиво? Адвокат стверджував тоді, що Еміас Крейл сам її туди долив. Але ви запевнили мене, що такого б ніколи не сталося. І я цілком з вами згоден. Він не був людиною, яка може так вчинити. Отже, якщо це зробила не Керолайн Крейл, то, значить, це зробив *хтось інший*.